

Nr 8.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 mars 1912 kl. 9 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af § 18 i lagen om val till Riksdagen.

Närvarande: herrar Bonde, Branting, Trygger, Hagström, Clason, Bellinder, von Geijer, Mannheimer, Kjellén, Wavrinsky, von Mentzer, Skarstedt *), Jansson i Djursåtra, Ericsson, Nilsson, Nyström, Edén, Larsson i Västerås, Magnusson och Janson i Bråten *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 93, har herr *Nydal* föreslagit, att »Riksdagen för sin del ville besluta följande ändrade lydelse af § 18 i lagen om val till Riksdagen:

För valen till Andra kammaren indelas riket i trettiosex valkretsar, nämligen:

1. Stockholms stad;
2. Stockholms län;
3. Uppsala län;
4. Södermanlands län;
5. Östergötlands län;
6. Jönköpings län;
7. Kronobergs län;
8. Kalmar läns norra valkrets, innefattande länets norra landstingsområde;
9. Kalmar läns södra valkrets, innefattande länets södra landstingsområde;
10. Gottlands län;
11. Blekinge län;
12. Kristianstads län;

13. Malmöhus läns valkrets, innefattande länets landstingsområde;
14. Malmö stad;
15. Hallands län;
16. Göteborgs och Bohus läns valkrets, innefattande länets landstingsområde;
17. Göteborgs stad;
18. Älfsborgs läns södra valkrets, innefattande Ås, Kinds, Redvägs, Marks, Vedens och Bollebygds härad samt städerna Borås och Ulricehamn;
19. Älfsborgs läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
20. Skaraborgs län;
21. Värmlands läns västra valkrets, innefattande Grums, Gillbergs, Näs, Nordmarks och Jösse härad äfvensom Arvika stad;
22. Värmlands läns östra valkrets, innefattande återstoden af länet;
23. Örebro län;
24. Västmanlands län;
25. Kopparbergs läns östra valkrets, innefattande Folkare härad, Hedemora tingslag och Falu domsagas norra och södra samt Västerbergslags tingslag äfvensom städerna Falun, Hedemora och Säter;
26. Kopparbergs läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet;*
27. Gästriklands valkrets, innefattande Gästriklands östra och Gästriklands västra tingslag samt Gäfle stad;
28. Hälsinglands valkrets, innefattande återstoden af länet;
29. Medelpads valkrets, innefattande Selångers, Tuna, Torps, Njurunda, Sköns, Indals och Ljustorps tingslag samt Sundsvalls stad;
30. Ångermanlands valkrets, innefattande återstoden af länet;
31. Jämtlands läns södra valkrets, innefattande Svegs, Hede, Bergs, Ragunda samt Refsunds, Brunflo och Näs tingslag äfvensom Östersunds stad;
32. Jämtlands läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
33. Västerbottens läns södra valkrets, innefattande Nordmalings och Bjurholms, Umeå, Degerfors, Lycksele lappmarks och Åsele lappmarks tingslag samt Umeå stad;
34. Västerbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet;
35. Norrbottens läns södra valkrets, innefattande Piteå, Älfsby, Arvidsjaur lappmarks, Arjeplogs lappmarks, Neder-Luleå, Öfver-Luleå samt Jockmocks lappmarks tingslag äfvensom Piteå och Luleå städer;
36. Norrbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.»

Till stöd för detta förslag har motionären anført följande:

»Med anledning af de talrika och belysande erfarenheter, som redan vunnits vid val till Riksdagen, landstingen och stadsfullmäktige enligt det nyss införda proportionella valsättet, vill det synas mig, att detta valsätt icke till fullo medfört de därmed åsyftade fördelarna, emedan valkretsarna i allmänhet icke varit så folkrika och haft rätt att utse så många ombud, att de olika meningsgrupperna vid valen kunnat komma till den rätt, som lagstiftaren afsett att meddela dem. En ändring i bestämmelserna om valkretsindelningen, som gör såväl kretsarna som antalet af deras ombud större, synes mig därför vara af behovet påkallad.

Mest trängande torde behovet vara af en ändrad kretsindelning för val till Andra kammaren. De nuvarande, i vallagens § 18 uppräknade valkretsarna äro som bekant femtiosex med ett antal riksdagsmän, som växla mellan tre och sju.

Vid en ändrad indelning skulle det lägsta antal valkretsar, som riksdagsordningens nuvarande lydelse medgifver, uppgå till 27. Städerna Stockholm, Göteborg och Malmö finge då hvar för sig utgöra en valkrets, och för öfrigt skulle hvarje län bilda en särskild krets. Men framför allt i de nordliga, vidsträckta och glest bebodda delarna af vårt land med deras bristfälliga samfärdsel kunde en sådan indelning medföra den svåra olägenheten, att valmännen inom skilda delar af ett stort län saknade beröring med hvarandra och kännedom om lämpliga likasinnade kandidater i olika delar af länskretsen. För att undvika denna väsentliga olägenhet blir det oundgängligt att framgent dela de vidsträcktaste länen i två valkretsar, men ej flere. Utöfver hvad grundlagen stadgar om fränskiljande af större städer till egna kretsar torde det däremot icke vara nödvändigt att indela de folkrikaste länen i särskilda valkretsar. Lämnas dessa odelade, blefve den folkrikaste kretsen i Malmöhus läns landstingsområde med 15 riksdagsmän enligt nyaste folkmängdsuppgifter, hvarefter borde följa Stockholms stad med 14 riksdagsmän. Å andra sidan skulle Gottlands län och fyra norrländska valkretsar med stor vidd och liten folkmängd bibehålla sitt nuvarande antal af 3 riksdagsmän.

Jag har sålunda tänkt mig, att delning skulle ske i de åtta län, som innefatta ett område af minst 125 kvadratkilometer. Dessa län äro Älfsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Kalmar län, som bildar två landstingsområden och dessutom är så långsträckt, att valmännen i dess yttersta delar hafva ringa eller ingen beröring med hvarandra, borde äfven framgent behålla sin indelning i två valkretsar. Öfriga län borde där-

emot samtliga lämnas odelade, med undantag för Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, där de folkrika städerna Malmö och Göteborg enligt grundlagens bud förblefve afskilda till egna valkretsar.»

*Utskottets
yttrande.*

Den af motionären sålunda berörda frågan är ingalunda ny; tvärtom hafva de med införande af större valkretsområden förenade fördelarna och olägenheterna under gången af rösträttsfrågans föregående behandling blifvit noga beaktade.

Redan mot de förslag till utsträckt rösträtt i förening med proportionellt valsätt, som utaf Kungl. Maj:t år 1904 och 1905 för Riksdagen framlades, blef den invändningen gjord, att, då däruti föreslagits, att hvar län skulle bilda en valkrets, dock med möjlighet att, där omständigheterna sådant fordrade eller medgafve, ett län skulle kunna delas uti två valkretsar, detta skulle åt valkretsarna gifva ett alltför stort omfång. Det anmärktes nämligen, att följderna häraf helt visst skulle blifva, att det därigenom i väsentlig mån försvårades för valmännen att kunna komma uti en sådan personlig beröring med hvarandra eller med kandidaterna, som vore önskvärd, och att således också ett alltför stort inflytande på valen skulle komma att läggas uti valledningens händer, samt själfva valproceduren göras onödigt invecklad och tung. Af denna anledning blefvo också uti de motioner, som vid 1906 års riksdag afgåfvos med förslag till införande af proportionellt valsätt, valkretsar af betydligt mindre omfång föreslagna. Beträffande denna fråga anförde särskildt en af motionärerna herr Pettersson i Påboda bland annat följande: »Låt vara att det proportionella systemets innersta syfte kommer bäst fram i stora valkretsar så torde väl af alla erkännas, att valsättet med fördel kan användas äfven i mindre valkretsar, förutsatt att man lyckas finna en lämplig metod. Gifvet är dock, att med de mindre kretsarna möjligheten för flere olika politiska skiftningar att hvar för sig göra sig gällande blir mindre. Detta måste dock framstå såsom en mindre olägenhet särskildt vid jämförelse med majoritetsvalen, där endast ett parti, majoritetspartiet, är tillförsäkradt inflytande.»

De sålunda framhållna synpunkterna blefvo äfven af 1906 års konstitutionsutskott i dess afgifna utlåtande beaktade. Då sedermera Kungl. Maj:t vid aflåtandet af rösträttspropositionen år 1907, med fäst afseende vid frågans föregående behandling uti Riksdagen, föreslog valkretsar af mindre omfång, fann sig emellertid den föredragande departementschefen föränlåten att uti sitt yttrande till statsrådsprotokollet bemöta de erinringar, som däremot möjligen kunde framställas, och anförde därvid följande: »Mot proportionella val i valkretsar af den omfattning,

som nu satts i fråga, har med anledning af de vid 1906 års riksdag i enahanda riktning väckta förslag gjorts den erinringen, att val i dylika mindre valkretsar icke kunna äga den verkan, som med sådana val afses, nämligen att rättvist fördela platserna mellan de olika partierna efter deras styrka. Och till stöd för denna erinran har åberopats proportionalvalkommitténs uttalande därom, att ju större valkretsarna äro, desto bättre är det från proportionalitetens synpunkt. Erinringen är riktig däri, att full rättvisa icke alltid kan vinnas vid platsernas fördelning, särskildt uti 3-mansvalkretsar. Då proportionaliteten däremot skulle bättre komma till sin rätt uti större valkretsar, har ju erinringen otvifvelaktigt sin betydelse för dem, som i största möjliga utsträckning söka förverkliga rättvisans idé. Men från majoritetsvalets anhängare kan erinringen knappast anses befogad. Vilja de påstå, att, hvad dock numera icke synes äga många förespråkare, val inom enmansvalkretsar i det hela verka tämligen proportionellt till följd af den olika partiställning inom särskilda valkretsar och den utjämning mellan olika intressen, som härigenom i det stora hela äger rum, så bör ju till en början en utjämning i sådan riktning kunna antagas jämväl beträffande tredje platsen uti 3-mansvalkretsar. I allt fall kommer dock härvid i betraktande, att, medan vid tillämpning af majoritetsval ett underlägset parti med stor sannolikhet icke skulle hafva erhållit någon plats, samma parti vid proportionellt val skall, därest det ej är alltför fåtaligt, tillförsäkras någon andel i representationen. Och om i rösträttsfrågans nuvarande läge mera icke kan vinnas, icke lär det af majoritetsvalets anhängare kunna läggas den nu föreslagna valordningen till last».

Af hvad som sålunda anförts framgår otvetydigt, att de anmärkningar, som blifvit framställda emot valkretsar af mindre omfång, visserligen icke kunna fränkännas betydelse, men likväl ej funnits vara af den vikt, att de böra anses uppväga de olägenheter, som med alltför stora valkretsar kunna vara förenade. Utskottet kan ej heller finna, att den under de senast förrättade valen vunna erfarenheten varit sådan, att den kan gifva berättigad anledning att nu beträffande valkretsarnes omfång föreslå någon förändring. Redan med valkretsar af det omfång, som nu är fastställt, hafva svårigheterna ej varit ringa att åstadkomma behörig samverkan mellan valmännen vid uppsättandet af kandidater. Visserligen kan det påvisas, att minoritetspartierna uti de olika valkretsarna i många fall ej fullt kunnat få tillfälle utnyttja sina röstetal, och att till följd häraf rätt betydande röstöfverskott uppstått, men detta har dock ej uteslutande varit förhållandet inom de minsta eller tremansvalkretsarna, utan äfven förekommit

inom fyra- och femmanskretsarna. För öfrigt har ej ens motionären funnit det möjligt att med hänsyn till befolkningsförhållandena inom vissa delar af vårt land fullständigt undvika dylika mindre kretsar, utan han har till och med sett sig nödsakad att af sådan grund bibehålla några tremanskretsar.

Utskottet finner sålunda ej tillräcklig anledning föreligga att tillstyrka någon förändring uti den, såsom af det ofvan anförda torde framgå, efter mogen pröfning införda och utaf vårt lands befolkningsförhållanden och stundom vidt skilda bygdeintressen betingade begränsningen hvad beträffar valkretsarnes storlek.

På grund häraf hemställer utskottet,

att herr Nydals ifrågavarande motion nr 93 i Andra kammaren icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 mars 1912.

På utskottets vägnar:

CARL CARLSON BONDE.
